

**Türk Vergi Sisteminde Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Konusunun Farklı
Toplum Kesimleri Üzerinden Değerlendirilmesi**

***Evaluation of Tax Perception and Tax Awareness In The Turkish Tax System
By Different Society Sections***

Alper KILIÇASLAN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Bölümü,

kilicaslan@kilis.edu.tr

Selçuk BUYRUKOĞLU

Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, selcuk349@hotmail.com

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş 1 Nisan 2024

Düzeltilme Geliş 15 Mayıs 2024

Kabul 23 Haziran 2023

Anahtar Kelimeler:

Vergi Algısı, Vergi Bilinci, Türk Vergi Sistemi

© 2024 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Kamu harcamalarının en önemli finansman kaynağı vergilerdir. Özellikle son dönemlerde dünyada devletlerin daha müdahaleci bir yapıya kavuşması finansman ihtiyacını önemli ölçüde artırmıştır. Kamu harcamalarının sürekli artış eğiliminde olması vergiler üzerinde daha fazla yoğunlaşılması gereğini ortaya koymaktadır. Vergi gelirlerinin harcamaları karşılama kapasitesi mükelleflerin vergi algısıyla ve vergi bilinci ile yakından ilgilidir. Mükelleflerin tutum ve davranışları üzerinde etkisi bulunan vergi algısı ve vergi bilinci seviyesi ne kadar olumlu olursa vergisel yükümlülüklerin zamanında yerine getirilmesi de o nispette olumlu olabilmektedir. Çalışmada Türkiye’de vergi algısı ve bilinci üzerine yapılan ampirik çalışmalar incelenmiş ve sonuçları üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

ARTICLE INFO

Article History:

Received 1 April 2024

Received in revised form 15 May 2024

Accepted 23 June 2024

Keywords:

Tax Perception, Tax Awareness, Turkish Tax System

© 2024 PESA All rights reserved

ABSTRACT

The most important financing source of public expenditures is taxes. Especially in the last period, the more interventionist state of the world has significantly increased the need for financing. The continuous increase in public expenditures reveals the need to focus more on taxes. The capacity of tax revenues to meet expenditures is closely related to taxpayers' tax perception and tax awareness. The more positive the tax perception and tax awareness level, which has an impact on the attitudes and behaviors of taxpayers, the more positive the timely fulfillment of tax obligations. In the study, empirical studies on tax perception and awareness in Turkey were examined and the results were evaluated.

GİRİŞ

Bir arada yaşayan ve toplumu oluşturan bireylerin ortak ihtiyaçlarının finansmanını sağlama ve bu ihtiyaçları giderme fonksiyonu devletler tarafından yerine getirilmektedir. Yönetim yapılarının değişkenlik gösterdiği tüm dünya devletlerinde mali politikalar, vatandaşlardan az veya çok vergi alma ve bunu karşılıksız yapma düzeni üzerine kuruludur. Diğer bir anlatımla devletler yapacakları kamu harcamalarında vatandaşlardan cebre dayalı olarak karşılıksız vergi almakta ve bu alacakları vergilerin miktarını yönetim yapısına göre belirlemektedir. Bazı ülkeler serbest piyasa sistemini savunarak devletin sadece adalet, savunma, milli güvenlik ve diplomasi hizmetlerini yerine getirmesini bir maliye politikası olarak belirlerken (klasik teori), bazı ülkeler ise serbest piyasanın işlevsiz olduğu öngörüsüyle tüm alanlarda devletin yer alması gerektiği yönünde bir politika izlemektedir. Yine bazı ülkeler ise ekonomide hem özel kesimin hem de kamu kesiminin yer alması gerektiğini savunmaktadırlar. Şüphesiz bu politikaların devletlere önemli maliyetleri bulunmaktadır. Ekonomide devletin alacağı pay ne kadar yüksekse maliyeti de o kadar yüksek olacaktır. Bu maliyetin finansmanı ise büyük oranda vergilerle karşılanmaktadır.

Dünyada son yıllarda özellikle covid-19 pandemisi döneminde ve devamında Rusya-Ukrayna krizinde de görüldüğü gibi ülkelerin maliye politikalarından bağımsız ve tamamen dış etkenlerden kaynaklanan durumlar ortaya çıkabilmektedir. Globalleşen dünyada dünya üzerinde ortaya çıkan böylesi durumlar hızlı bir şekilde tüm dünyayı etkilemekte ve ülkelerin birtakım tedbirler almalarına yol açmaktadır. Bu tedbirler ülkelere önemli maliyetler yüklemekte ve yönetimlerin bu maliyeti karşılamak için yine vergilere veya borçlanmalara başvurmalarına sebep olmaktadır.

Görüldüğü gibi devletlerin varlıklarını sürdürebilmeleri için gerekli olan vergiler hayati öneme sahiptir. Dolayısıyla vergilerin ilgili kanunlarında belirlenen vergiyi doğuran olayla meydana gelerek tarh edilmesi, tebliği, tahakkuku ve tahsili süreçleriyle devlet tarafından harcanabilir duruma getirilmesi ve harcama yapmak suretiyle ihtiyaçların karşılanması önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Vergilerin yukarıda bahsedildiği şekilde devlet hazinesine intikalinde yetkili ve sorumlu iki taraf bulunmaktadır. Bu taraflardan birisi devlet (Vergi idaresi) diğer taraf ise mükelleftir. Her iki tarafa da anayasaya ve yasalara göre yetkiler ve sorumluluklar tevdi edilmiştir. Devlet tarafında mükelleflerin vergi ödevlerini zamanında ve eksiksiz bir şekilde yerine getirebilmeleri konusunda gerekli yasal düzenlemeler dâhil tüm altyapının hazırlanması, mükellef tarafında ise bu yasal düzenlemeler çerçevesinde vergisel ödevlerini zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirmesi beklenmektedir.

Ancak mükellef tarafında bu ödevlerin ve sorumlulukların zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirilmesinde aksamalar meydana gelmektedir. Her ne kadar ödevlerin eksik yerine getirilmesi veya hiç yerine getirilmemesi vergi idaresi veya yargı organlarıca cezalandırılrsa da bu durum önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu aksamalar devletin harcamalarında sorun yaşamasıyla veya gereksiz yere borçlanmaya gidilmesiyle sonuçlanabilmektedir.

Mükellef kesimindeki böylesi sorunların ortaya çıkmasında mali unsurlar¹ ön planda olabileceği gibi mali olmayan unsurlar da bulunmaktadır. Mali olmayan unsurlar literatürde vergi ahlakı, vergi bilinci, vergi algısı gibi kavramlarla açıklanmaktadır. Çalışmamızda vergi algısı kavramı üzerinde durulacaktır. Türk Vergi Sisteminde Vergi algısı ile bilinci konusu ilköğretim, ortaöğretim, üniversite, seçilmiş mükellefler ve vergi idaresi açılarından daha önceden yapılmış çalışmalar üzerinden değerlendirilecek ve yukarıda değinilen sorunsala sebep olan durumlar ortaya konulacaktır.

1. Türk Vergi Sistemine Genel Bir Bakış

¹ Mali unsurlardan kastedilen; mükellefin gelir gider dengesizliğine düşmesi, zarar etmesi, mali acz içerisinde olması gibi sebeplerden dolayı vergisel yükümlülüklerini yerine getirememesidir.

Türk vergi sistemi tüm dünyada uygulanan vergilemelere benzer niteliklere sahiptir. Ülkemizdeki vergileme sisteminin temel dayanağı anayasadır. 1982 Anayasasının 73. maddesinde, “Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konular, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muafık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir².” denilmek suretiyle vergi ödevi anayasal temel altına alınmıştır.

Ülkemizde doğrudan vergi kanunu olarak çıkarılanlar veya herhangi bir kanunda madde olarak hüküm altına alınanlarla birlikte 311 çeşit vergi bulunmaktadır³. Vergilerin alınmasında anayasada da ifade edildiği üzere mali güç esas alınmıştır. Yani bir kişiye vergi isabet edebilmesi için mali gücü olması gerekir. Mali güç için ise üç temel unsur bulunur. Bunlar, gelir elde edilmesi, harcamalar ve servettir. Gelir üzerinden alınan vergilere Gelir Vergisi, harcamalar üzerinden alınan vergilere Katma Değer Vergisi ve servet üzerinden alınan vergilere ise Motorlu Taşıtlar Vergisi, Emlak vergisi örnek olarak verilebilir.

Ülkemizde 1949 yılında Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu kabul edilmiştir. Bu Kanunların hazırlanmasında Batı hukukundan ve özellikle Alman vergi düzenlemelerinden faydalanılmıştır (Bilici, 2012:143).

Vergiler bütçede gösterilir. Bütçe, bir yıllık süre içerisinde, gelir tahminleri ile giderlerini gösteren ve bunların uygulanmasına ve yürütülmesine izin veren bir kanundur. Vergi sisteminden beklenen ilgili yıldaki bütçe kanunu ile tahmin edilen vergi tutarının tamamının tahsil edilerek temel bütçeleme prensibi olan “samimiyet” ilkesine uygun hareket edilmesinin sağlanmasıdır. Ancak çeşitli sebeplerle bu ilkedan sapmalar meydana gelebilmektedir. Türkiye’de 2006-2023 yılları arası bütçe harcama, gelir, gelirlerdeki vergilerin payı ve bütçe dengesi ile faiz dışı dengeye ilişkin tablo aşağıya çıkarılmıştır.

Tablo 1: Türkiye’de 2006-2023 arası Bütçe Dengesi (Bin TL)

Yıl	Harcamalar	Gelirler	Gelirlerdeki Vergilerin Payı	Bütçe Dengesi	Faiz Dışı Denge
2006	178.126.033	173.483.430	137.480.292	-4.642.603	41.320.106
2007	204.067.683	190.359.773	152.835.111	-13.707.910	35.044.981
2008	227.030.562	209.598.472	168.108.960	-17.432.090	33.229.215
2009	268.219.185	215.458.341	172.440.423	-52.760.844	440.050
2010	294.358.724	254.277.435	210.560.388	-40.081.289	8.217.473
2011	314.606.792	296.823.602	253.809.179	-17.783.190	24.448.368
2012	361.886.686	332.474.895	278.780.848	-29.411.791	19.004.256
2013	408.224.560	389.681.985	326.169.164	-18.542.575	31.443.475
2014	448.752.337	425.382.787	352.514.457	-23.369.550	26.543.767
2015	506.305.093	482.779.900	407.818.455	-23.525.193	29.479.046
2016	584.071.431	554.139.502	459.001.741	-29.931.929	20.314.608

² 1982 Anayasası, 09.11.1982 tarih ve 17863 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

³ https://intvrg.gib.gov.tr/vergi_turleri_tr.html Erişim Tarihi: 14.04.2022

2017	678.269.193	630.489.857	536.617.206	-47.779.336	8.932.467
2018	830.809.401	757.996.435	621.536.356	-72.812.966	1.148.246
2019	1.000.026.856	875.279.586	673.859.718	-124.747.270	-24.807.630
2020	1.203.737.135	1.028.445.527	833.250.502	-175.291.608	-41.329.299
2021	1.599.642.395	1.407.398.713	1.164.808.943	-192.243.682	-11.391.412
2022	2.942.747.715	2.800.087.704	2.353.437.651	-142.660.010	168.243.189
2023	6.585.455.512	5.210.487.868	4.500.865.586	-1.374.967.643	-700.353.110

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı Merkezi Yönetim Bütçe İstatistikleri, <https://muhasebat.hmb.gov.tr/merkezi-vonetim-butce-istatistikleri> Erişim Tarihi: 15.03.2024

Tablo 1'den de görüldüğü üzere ülkemizde paradan altı sıfırın atıldığı yılı takip eden yıldan itibaren 2006-2023 dönemi bütçelerinde bütçe dengesi eksi rakamlarla sonuçlanmıştır. Bundan dolayı borçlanmalara gidilmiş ve önemli tutarlarda faiz ödemeleri gerçekleştirilmiştir. Aşağıdaki tablo 2'de Türkiye'de 2006-2020 dönemi dış borç stokunun GSYH'ya oranı verilmiştir.

Tablo 2: Türkiye'de 2006-2020 Dönemi Dış Borç Stoku (milyar dolar)

Yıl	Toplam Borçlanma	Borç Stoku/GSYH (%)	Yıl	Toplam Borçlanma	Borç Stoku/GSYH (%)
2006	208,0	37,7	2014	407,1	43,3
2007	249,9	36,6	2015	399,2	46,0
2008	280,4	35,8	2016	408,3	47,0
2009	268,4	41,2	2017	454,4	52,9
2010	291,3	37,5	2018	443,8	55,7
2011	304,8	36,4	2019	435,5	57,2
2012	341,6	38,9	2020	450,0	62,8
2013	394,6	41,2	2021	441,1	54,9

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı Kamu Finansmanı İstatistikleri, <https://www.hmb.gov.tr/kategori/kamu-finansmani> Erişim Tarihi: 15.04.2022

Tablo 2'den de görüleceği üzere kamu harcamalarının gerçekleştirilmesi için vergilerle finansmanın eksik kalması üzerine ciddi tutarlarda borçlanmalara gidilmiş ve faizler bütçede önemli bir yük oluşturmuştur.

Yukarıdaki Tablo 1 ve Tablo 2'de 2019, 2020 ve 2021 yıllarındaki göze çarpan harcama ve borçlanma artışları Covid-19 pandemisinden kaynaklanmaktadır. Bu durum vergilerin bütçeler için ne kadar önemli olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır.

Görüldüğü üzere kamu harcamalarının finansmanında kullanılan vergilerin tahsilinde mükelleflerin vergi algısı düzeyi oldukça önemli hale gelmektedir.

2. Vergi Algısı ve Vergi Bilinci

Literatürde vergi konusunda mükellef davranışları ile ilgili yapılan çalışmaların genel olarak vergi algısı ve vergi bilinci üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. İlköğretim seviyesinden başlayarak toplumun tüm kesimlerindeki vergi algısı ve vergi bilinci seviyesi ülkenin vergi sisteminin etkinliğinde çok önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple vergi algısı ve vergi bilinci kavramlarının incelenmesinde yarar bulunmaktadır.

2.1. Vergi Algısı Kavramı

Verginin tanımlanması aslında vergi algısı kavramının anlaşılmasında önemlidir. Vergiler, kamusal ihtiyaçların karşılanması amacıyla kişilerden zora dayalı olarak alınan değerlerdir (Bilici ve Bilici, 2011:129). TDK'da vergi⁴; *kamu hizmetlerine harcanmak için hükûmetin,*

⁴ <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 18.04.2022

yerel yönetimlerin yasalara göre doğrudan doğruya veya bazı malların fiyatlarının üstüne koyarak dolaylı yoldan herkesten topladığı para” olarak tanımlanmaktadır. Literatürde tek bir tanımlama yapılmamakla birlikte devletin toplumsal ihtiyaçların karşılanması için vatandaşlarından aldığı tutar, bir nevi harcamaların finansmanının harcama yapılan kişilerden tahsil edilmesi olarak düşünülebilir.

Vergi, aslen Türkçe bir terimdir. Fransızca vergi kelimesinin karşılığı “Impôt” olarak kullanılır. Genel anlamı ile hediye edilen, karşılıksız verilen bir kıymeti ifade eder. Fakat mali manâsı ile mükellefler tarafından kamu harcamalarına iştirak hissesi olarak Devlete verilen kıymetlerdir (Sayar, 1975:78, Akt. Gür, E. Ve Yıldız, İ. 2017:83).

Verginin vatandaşlarca devlete destek olma güdüsüyle verilmesi durumu vergi ahlakı olarak nitelendirilmektedir (Doerrenberg ve Peichl, 2013:297, Torgler, 2007:4). Vergi ahlakı vergi algısı kavramları yakından ilişkilidir.

Algı kelime anlamıyla, “*bir şeye dikkati yönelterek o şeyin bilincine varma, idrak*” olarak ifade edilmektedir⁵. İnsanın dış dünyadaki soyut ve somut nesnelere iletişim kurması, bunlar hakkında birtakım çıkarımlarda bulunması, bu nesnelere ilişkin belli bir davranış ortaya koyması, bu nesnelere algılaması ile başlar (İnceoğlu, 2010:68). Diğer bir anlamıyla algılama dışsal bir olgunun bireyce yorumlanarak bir anlama dönüştürülebilmesi demektir (İnceoğlu, 2010:107). Bu anlama dönüştürme işlemi bir tutum veya davranışla neticelenebilir. Algılama çevredeki dürtülerin beyne iletilmesi ve anlam kazanması; tutum ve davranış ortaya çıkarıcı istek; davranış ise tutum neticesinde ortaya çıkan hareketlilik (Aktan ve diğerleri, 2003:1).

Algılama işlevini vergiler açısından inceleyecek olursak, bireylerin vergiye uyum sağlaması ve ya da vergisel yükümlülüklerden kaçınarak uyumsuzluk davranışı sergilemesi her şeyden önce verginin bireylerce algılanmasına veya nasıl algılandığına bağlayabiliriz. Söz konusu algılamada içsel/bireysel bakış açısının yanında dışsal/toplumsal vergi algısı etkileşim içerisinde olmaktadır (Sağlam, 2013:317-318).

Vergi algısı mükelleflerce vergiyi algılama, ne için verildiğini idrak etme ve vergi bilincine sahip olma güdüleridir. Vergi algısı ülkeler arasında farklı anlamlarda kullanılabilir. Örneğin; İspanya ve İtalya’da “rahatsız eden bir yük”, İngiltere, Almanya ve İsveç gibi ülkelerde ödev, harç, yardım gibi anlamlara gelen sözcüklerle ifade edilmektedir (Schmölders, 1976:113).

2.2. Vergi Bilinci

Vergi bilinci, verginin farkında olunmasıdır (Dornstein, 1987:59). Verginin cebre dayalı olması yani zorla alınması vergi bilinci düzeyinin önemini ortaya koymaktadır. Bireyler verginin anayasal bir dayanağının olduğu, verginin kanunlarla ve yönetmeliklerle koyulan kurallara göre tahsil edildiği, ödediği verginin yönetenlerce yine kamusal faydaya dönük olarak kullanıldığını ve hangi geliri veya iradı elde ederse ilgili yasalarda öngörülen oran ve miktarlara göre vergi vereceğinin farkında olmasına vergi bilinci denilmektedir. Vergi bilinç düzeyinin yüksek olması vergi alanında kayıt dışılığın azaltılması ve buna paralel vergi tahsilat oranının yüksek olması anlamına gelir. Vergi geliri yüksek olan bir ülke mali açıdan daha güçlü hale gelir (Kumluca, 2003:91).

Vergi bilinci diğer bir tanımla vergi mükelleflerinin vergileri algılama farkındalığıdır. Yani vergi mükelleflerinin vergi kanunları ve diğer vergi mevzuatı hakkında yeterli bilgisinin olmasıdır (Burak ve Töngür, 2018:155). Vergi mevzuatının farkında olunması tek taraflı bir işlem olmayıp, vergi idaresine bu konuda önemli görevler düşmektedir. İlköğretimden başlayarak tüm eğitim düzeylerinde vergi ile ilgili gerekli bilgilendirmelerin yapılması ve tüm kanallar kullanılarak vatandaşlarda vergi bilinç düzeyinin yükseltilmesi önem arz etmektedir. Vergi ödemenin bireylerde bir vatandaşlık görevi olduğu algısı yerleştirilmeli ve bu farkındalığın vergi bilincine dönüştürülmesi için faaliyetler yürütülmelidir. Vergi bilinci vergi ödemeyi bir vatandaşlık görevi olarak gören davranış şeklidir (Demir, 2015:174).

⁵ <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 20.04.2022

Bir toplumda vergi bilincinin oluşması için verginin içselleştirilmesi gerekir (Özen ve diğerleri, 2015:280). Vergi bilincini içselleştirmiş bir ülkede toplum, verginin kamu hizmetlerinin gereği olarak alındığını, ödenen vergilerle kamusal ihtiyaçların karşılandığını bilir ve ona göre vergi ödevlerini yerine getirir. Vergi bilinci yerleşmemiş toplumlarda ise vergiden kaçınma davranışı sergilenir.

3. Araştırmanın Yöntemi ve Bulgular

Çalışmamızda vergi algısı ve vergi bilinci ile ilgili farklı toplum kesimleri üzerinde değişik tarihlerde yapılmış araştırmalar incelenmiştir. Konuyla ilgili literatürde bu konuda birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak bu çalışmaların derlenerek ortak bir sonuç elde etmeye dönük çalışma çok azdır. Çalışmamız bu yönüyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Toplum kesimleri olarak ilköğretim öğrencileri, orta öğretim öğrencileri, Üniversite öğrencileri, Mersin İli vergi mükellefleri, Bursa İli yerel vergi mükellefleri, Çiftçi mükellefler, Sosyal Medya, İdare tarafında ise Afyonkarahisar Defterdarlık çalışanları ve Antalya Vergi Dairesi çalışanlarının yer aldığı araştırmalardır. Çalışmanın kısıtı bu alanda yapılmış çok sayıda çalışma olmasına rağmen belirli çalışmaların seçilmiş olmasıdır. Ancak incelenen çalışmaların bulgularının birbiriyle uyumlu olması çalışmamızı güçlü kılmaktadır.

3.1. İlköğretim Çağında Vergi Algısı ve Vergi Bilinci

İlköğretim çağında vergi algısı düzeyi için Çelik ve Eroğlu'nun (2014) yaptığı çalışma esas alınmıştır. Çalışmadaki öğrencilerin yaş, cinsiyet, anne baba eğitim düzeyi, ekonomik durum gibi etkenler kapsam dışında bırakılmış olup sadece vergi algısı ve vergi bilinci bulguları üzerinde yoğunlaşmıştır.

3.1.1. Öğrencilerin Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Bulguları

- Öğrencilerin %91'i daha önce vergi kavramını duyduklarını ifade etmişlerdir. Buna göre öğrencilerin tamamına yakını vergi kavramı hakkında bilgi sahibidirler.
- Öğrencilerin vergi algısı konusundaki ilk adımın aileleri tarafından gerçekleştirildiği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu oran %59,7'dir. Diğer unsurlar; %52,1 televizyon, %44,8 çevre ve %44,3 okuldur.
- Öğrencilerin %52,6'sı devletin vergi almasını onayladıklarını ifade etmişlerdir. Onaylamayanlar ise, sürekli vergi alınması, vergi ödemeyen insanlar olması, verginin doğru yerlere harcanmaması, çok fazla vergi türünün olması ve vergiye ödenen paraların yüksek olması gibi sebepleri öne sürmüşlerdir.
- Öğrencilerin %40,5'i vergiyi, devletin yol, su, okul gibi ihtiyaçlarının karşılanması için verilen para olarak gördüklerini ifade etmişlerdir.
- Öğrencilerin %50,5'i vergilerin kaldırılmasının kötü sonuçları olacağını ifade etmişlerdir.

3.1.2. Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Açısından Değerlendirme

Çalışmada ilköğretim öğrencilerinin vergi kavramının farkında olduklarını göstermektedir. Vergi kavramı ilk olarak aile içerisinde öğrenilmiştir. Ancak öğrencilerin yarısı vergi kavramını bilmelerine karşın tanımlı yapmışlardır. Anket uygulanan öğrencilerin yarısı vergi ödemeyi istememektedirler. İlköğretim öğrencileri açısından vergi algısı ve vergi bilinci düzeylerinin yükseltilmesinin aile içerisinde yeterli olmadığı ve diğer kanallarla bu durumun desteklenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

3.2. Ortaöğretim Çağında Vergi Algısı ve Vergi Bilinci

Ortaöğretim çağında vergi algısı ve vergi bilinci çalışması için Özen vd.'nin (2015) yaptığı çalışma esas alınmıştır.

3.2.1. Öğrencilerin Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Bulguları

- Öğrenciler büyük oranda verginin kamusal hizmetler karşılığı alındığını ve doğru yerlere harcadığını beyan etmişlerdir. Ayrıca verginin ödenmemesinin cezai sorumluluğu bulunduğunu bilmektedirler.
- Vergi algısı konusunda eğitilmiş ailelerin çocukları daha bilinçlidir.
- Kamuda çalışan ailelerin çocukları vergi konusunda daha bilinçlidir.
- Yüksek gelir grubu ailelerin çocukları vergi konusunda daha bilinçlidir.

3.2.2. Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Açısından Değerlendirme

Çalışmada ortaöğretim öğrencilerinin vergi kavramının farkında olduklarını göstermektedir. Vergi algısı ve vergi bilinci ilköğretime göre daha belirgindir. Araştırmada elde edilen sonuçlardan birisi de eğitilmiş veya kamuda çalışan ailelerin çocuklarının vergi algısı ve vergi bilinci düzeyi diğerlerine göre daha yüksektir.

3.3. Üniversite Çağında Vergi Algısı ve Vergi Bilinci

Üniversite çağında vergi algısı ve vergi bilinci çalışması için Sağlam'ın (2013) yaptığı çalışma esas alınmıştır. Çalışmadaki öğrencilerin yaş, cinsiyet, anne baba eğitim düzeyi, ekonomik durum gibi etkenler kapsam dışında bırakılmış olup sadece vergi algısı ve vergi bilinci bulguları üzerinde yoğunlaşmıştır.

3.3.1. Öğrencilerin Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Bulguları

- Öğrenciler büyük oranda verginin bir vatandaşlık görevi ve vergi ödemenin toplum yararına olduğunu, vergi kaçırmanın ahlaksızlık olduğunu, verginin kamusal hizmetlerin gereği olduğunu beyan etmişlerdir.
- Ülkemizde vergi yükü ve oranları yüksektir.
- Vergi sistemi adaletsizdir.
- Verginin ödenmemesi halinde kamusal hizmetler aksar.
- Bireyler vergi yükümlülüğünü vicdanında hissetmeli, vergiyi ödemesi gerektiği duyusuna sahip olmalı, devlet şeffaf olmalı ve vergi ödemeyenlere yaptırım uygulamalıdır.

3.3.2. Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Açısından Değerlendirme

Çalışmada yükseköğretim öğrencilerinin vergi kavramının oldukça farkında olduklarını göstermektedir. Vergi algısı ve vergi bilinci ortaöğretime göre daha belirgindir.

3.4. Mersin İlinde Vergi Mükelleflerinin Vergi Algısı ve Vergi Bilinci

Mersin İlinde vergi algısı ve vergi bilinci çalışması için Özgün ve Yüksel'in (2017) yaptığı çalışma esas alınmıştır.

3.4.1. Mükelleflerin Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Bulguları

- Mükelleflerin büyük bir kısmı vergiyi zorunlu ve gerekli bir ödeme olarak algılamaktadır.
- Vergi vermek, toplumun tamamının yerine getirmesi gereken ahlaki bir vazifedir.
- Vergiler devletin yapmış olduğu kamusal hizmetlerin bir gereği olarak alınmaktadır.
- Vergi yükü yüksektir.
- Vergiler, bireylerin gelir elde etme isteği üzerinde belirleyici değildir.
- Bireyler vergi ödemesi gereğini vicdanen hissetmelidir.
- Bireyler ödedikleri vergilerin neler olduğu, hangi esas ve oranlar üzerinden alındığı hususlarında yeterli bilince sahip değildir.

- Vergisini ödemeyenlere ağır cezai yaptırımlar uygulanmalıdır.

3.4.2. Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Açısından Değerlendirme

Çalışmada Mersin İli vergi mükelleflerinin, vergi kavramının oldukça farkında olduklarını göstermektedir. Vergi algısı ve vergi bilinci oldukça yüksektir.

3.5. Bursa İlinde Yerel Vergi Mükelleflerinin Vergi Algısı ve Vergi Bilinci

Bursa İlinde yerel vergi algısı ve vergi bilinci çalışması için Korlu vd.'nin (2016) yaptığı çalışma esas alınmıştır.

3.5.1. Mükelleflerin Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Bulguları

- Mükelleflerin yerel vergiler konusunda orta düzeyde bilgi sahibi oldukları görülmüştür.
- Vergi ödememek kul hakkına girer.
- Vergi ödemek kutsal bir görevdir.
- Sık sık uygulanan vergi afları vergi ödeme kültürüne zarar verir.
- Vergi tahsilat noktalarının çeşitlendirilmesi tahsilatı artırır.

3.5.2 Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Açısından Değerlendirme

Çalışmada Bursa İli yerel vergi mükelleflerinin, yerel vergilerin çeşitleri hakkında az bilgiye sahip oldukları görülmektedir. Mükellefler vergi algısı konusunda orta derecede bilgi sahibi iken vergi bilinci arzulanan seviyenin altındadır.

3.6. Antalya İlinde Çiftçilerin Vergi Algısı ve Vergi Bilinci

Antalya İlinde zirai faaliyette bulunan çiftçilerin vergi algısı ve vergi uyumu çalışması için Demir ve Kaya'nın (2017) yaptığı çalışma esas alınmıştır. Bulgularda çoğunluk cevapları belirtilmiştir.

3.6.1. Çiftçilerin Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Bulguları

- Çiftçilerin vergi bilinç düzeyleri ortalamanın üzerindedir.
- Vergi oranları yüksektir.
- Ülkemizdeki vergilendirme adil değildir.
- Vergi denetimleri yetersizdir.
- Vergi afları makuldür.

3.6.2. Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Açısından Değerlendirme

Çalışmada Antalya İlinde zirai faaliyet yürüten çiftçilerin vergi algısı ve vergi bilinci düzeyi oldukça yüksek seviyededir.

3.7. Defterdarlık Çalışanlarının Vergi Algısı ve Vergi Bilinci

Afyonkarahisar Defterdarlık çalışanlarının vergi algısı ve vergi bilinci çalışması için Cansız'ın (2015) yaptığı çalışma esas alınmıştır. Bulgularda çoğunluk cevapları belirtilmiştir.

3.7.1. Defterdarlık Çalışanlarının Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Bulguları

- Türk Vergi Sistemi adil değildir.
- Mükellefler biçimsel ve parasal yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getirmemektedir.
- Vergiler vatandaşlık görevi olarak algılanmamaktadır.
- Türkiye'de vergilerin ödeme zamanları mükellefler için uygun değildir.
- Bir ülkede gelir dağılımı adaletsizse vergi mükellefleri vergilerini ödemek istemezler.

- Vergi oranları düşürülürse mükelleflerin vergi ödeme istekleri artar.
- Türkiye’de mükellefler vergilerini öderken hükümetin politikalarıyla bir bağ kurmaktadır.
- Vergi suçlarına devlete karşı işlenmiş bir suç olarak bakmak gerekir.
- Türkiye’deki vergi kaçırıcılar için cezai yaptırımlar yeterli değildir.
- Vergi kaçırıcıların teşhir edilmesi gerekir.
- Türkiye’de vergi denetimleri yeterli olarak yapılamamaktadır.

3.7.2. Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Açısından Değerlendirme

Afyonkarahisar Defterdarlık çalışanlarının vergi algısı ve vergi bilinci düzeyi oldukça yüksek seviyededir. Ancak çalışanlara yöneltilen sorularda kendi vergi algısı ve vergi bilinci düzeyi ile birlikte Türk Vergi Sistemine dönük vergi algısı ve vergi bilinci soruları da sorulmuştur. Sonuç olarak yukarıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

3.8. Antalya İlinde Vergi Dairesi Çalışanlarının Vergi Algısı ve Vergi Bilinci

Antalya İlinde vergi dairesi başkanlığı çalışanlarının vergi algısı ve vergi bilinci çalışması için Burak ve Töngür’ün (2018) yaptığı çalışma esas alınmıştır. Bulgularda çoğunluk cevapları belirtilmiştir.

3.8.1. Vergi Dairesi Çalışanlarının Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Bulguları

- Türkiye’de vergi mükellefleri yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getirmemektedir.
- Türkiye’de gelir dağılımı adaletsiz olduğu için vergiler ödenmemektedir.
- Vergi oranları düşürülürse mükelleflerin vergi ödeme istekleri artar.
- Vergi afları mükelleflerin vergi ödeme isteklerini olumsuz etkiler.
- Türkiye’de mükelleflerin vergi bilinci düşüktür.
- Türkiye’de vergiler vatandaşlık görevi olarak algılanmamaktadır.
- Vergi suçlarına devlete karşı işlenmiş suçlar olarak bakmak gerekir.
- Vergi kaçırıcılar için uygulanan cezai yaptırımlar yeterli değildir.
- Türkiye’de vergi denetimleri yeterli değildir ve yeterli önem verilmemektedir.

3.8.2. Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Açısından Değerlendirme

Antalya İlinde vergi dairesi başkanlığı çalışanlarının vergi algısı ve vergi bilinci yüksek seviyededir. Bir önceki inceleme olan Defterdarlık çalışanlarının bulgu sonuçlarıyla uyumlu olduğu gözlenmiştir.

4. Bulguların Değerlendirilmesi

Bulguların değerlendirilmesi hususuna vatandaş kesimi ve vergi idaresi kesimi olmak üzere iki açıdan yaklaşmakta fayda vardır. Çalışmaya konu vergi algısı ve vergi bilinci düzeyinin her iki kesimde de orta ve ortanın üstünde olduğu değerlendirilmektedir. Diğer bir anlatımla toplumun seçilmiş tüm kesimlerinde vergi algısı ve vergi bilinci arzu edilen seviyelere yakındır.

Vatandaş kesiminde ortak olarak dile getirilen hususlar şunlardır;

- Devlet kamusal ihtiyaçları için vergi alır.
- Vergi vicdani bir görevdir. Kutsaldır. Vatandaşlık görevidir.
- Türkiye’de vergi yükü yüksektir.
- Türkiye’de vergi sistemi adaletsizdir.
- Vergisini ödemeyene ağır cezai yaptırımlar uygulanmalıdır.
- Bireyler vergi konusunda aydınlatılmalıdır.
- Vergi afları ödeme kültürüne zarar verir.

Vergi İdaresi kesiminde ortak olarak dile getirilen hususlar şunlardır;

- Türkiye’de vergi sistemi adaletsizdir.
- Mükellefler vergi ödevlerini zamanında yerine getirmemektedir.
- Vergi yükü yüksektir.
- Vergi kaçırınlar için uygulanan cezai yaptırımlar yetersizdir.
- Vergi denetimleri yetersizdir.

5. Sonuç ve Öneriler

Temelde vergiler kamu harcamalarının finansmanı için devlet bütçesine kaynak sağlarlar. Bütçe dengesinin sağlıklı ve verimli bir şekilde kurulması temel bütçe prensiplerinden birisidir. Bütçeler gerçeğe en yakın bir şekilde hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. Bütçe dengesinin harcama tarafı olduğu kadar gelir tarafı da bulunur. İşte bu gelir tarafında devletin en önemli finansman kaynağı vergilerdir. Bütçe yılı içerisinde bir önceki yıl tahmin edilen ve cari yılda yürürlüğe giren Bütçe Kanununda ifade edilen gelirlerin tamamının tahsil edilmesi; hükümet tarafından uygulanan politikaların amacına ulaşması ve bu sayede toplumsal ihtiyaçların görülmesi anlamına gelmektedir. İşte vergiler bu yönüyle bütçe açısından önemli bir kalemdir. İstenen seviyede vergi tahsilatının gerçekleşmemesi hükümetin borçlanmasına sebebiyet verecek ve önemli miktarlarda faiz yükü ile karşı karşıya kalılabilecektir. Ülkemizdeki bütçe içerisinde vergilerin payı ve borç stoku/GSMH oranları Tablo 1 ve Tablo 2’de ifade edilmiştir.

Vergilerin istenen seviyede tahsilatı mükelleflerin vergi algısı ve vergi bilinci ile yakından ilgilidir. İlköğretimden başlayarak vergi algısı ve vergi bilincinin oluşturulması toplumun refah seviyesinin yükseltilmesinde önemli bir paya sahiptir. Vergi algısı ve vergi bilinci yüksek bireylerin yaşadığı bir toplumda kamusal ihtiyaçların finansmanı için öngörülen vergiler tam ve zamanında tahsil edilerek bütçeye gelir kaydedilecek ve kamusal harcamalarda kullanılabilecektir. Aksi durumda beklenen tahsilatların gerçekleşmemesi hükümetlerin harcamalarını kısmak yerine bu harcamaların finansmanı için borçlanmalara sevk edecek ve bir nevi gelecek yıllardaki alınacak vergileri şimdiden tahsil etmiş sayılacaktır. Ayrıca hükümetleri bir borç yüküyle karşı karşıya bırakabilecektir.

Çalışmamızda varılan sonuca göre genel olarak toplumun farklı kesimlerinde vergi algısı ve vergi bilincinin arzu edilen seviyelere yakın olduğu söylenebilir. Ancak hem vatandaş kesiminde hem vergi idaresi kesiminde Türkiye’de vergi sisteminin adaletsizliği ve vergi yükünün yüksek olduğu ifade edilmiştir. Kamu harcamalarının finansmanında en temel gelir kaynağı olan vergilerle ilgili vergi adaletinin sağlanması ve vergi oranlarının düşürülerek vergi kaçırmanın önlenmesi tedbirlerinin yanında toplumda vergi algısı ve vergi bilinci düzeylerinin arzu edilen seviyede olmasına dönük gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aktan C.C., Dileyici D. ve Saraç Ö. (2003), *Vergilere Karşı Tepkilerin Anatomisi*, <https://www.slideshare.net/metincnknk/vergilere-karitepkilerinananatomisi>. Erişim Tarihi: 12.04.2022
- Bilici, N., ve Bilici, A., (2011), "*Kamu Maliyesi*", Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Bilici, N., (2012), "*Vergi Hukuku*", Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Burak, A., ve Töngür, Ü. (2018). Vergi Dairesi Başkanlığı Çalışanlarının Vergi Algıları: Antalya Örneği. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 18(38), 151-172.
- Cansız, H. (2016). Defterdarlık Çalışanlarının Vergi Algıları: Afyonkarahisar Örneği . *Yönetim ve Ekonomi Dergisi* , 22 (2) , 433-450 . DOI: 10.18657/yecbu.95334
- Çelik, K. ve Eroğlu, O. (2014). İlköğretim Çağında Vergi Algısının İncelenmesi: Zonguldak İli Örneği . *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 4 (2) , 301-326 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ckuifbfd/issue/32903/365533>
- Demir, İ.C. (2015), "*Kamu Maliyesi*", Limit Yayınevi, Afyonkarahisar
- Demir, İ. C. ve Kaya, P. B. (2017). Çiftçilerin Vergi Algısı Ve Vergi Uyumu: Ampirik Bir Çalışma . *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 19 (2) , 127-141.
- Doerrenberg, P., Peichl, A., (2013), "*Progressive Taxation And Tax Morale*", *Public Choice*, 155 (3-4), 293-316.
- Dornstein, M.(1987), "*Taxes:Attitudes and perceptions and their social bases*", *Journal of Economic Psychology*, 8, ss:55-76
- Gür, E. ve Yıldız, İ. (2017), "*Vergi Algısı ve Bilinci Üzerine Bir Araştırma: Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinde Vergi Bilinci*", *Route Educational & Social Science Journal*, August, Volume 4(5), August 2017, ss.81-97.
- İnceoğlu, M. (2010), "*Tutum Algı İletişim*", Beykent Üniversitesi Yayınları, No:59, 5.Baskı, İstanbul
- Kaya, O. K. A. ve Sağbaş, İ. (2020). Sosyal Medyada Vergi Algısı . *Maliye Araştırmaları Dergisi* , 6 (1) , 21-34.
- Korlu, R. K., Gerçek, A. ve Çetinkaya, Ö. (2016). Mükelleflerin Yerel Vergi Algıları Üzerine Bir Analiz: Bursa Örneği . *Yönetim ve Ekonomi Dergisi* , 23 (3) , 711-732 . DOI: 10.18657/yonveek.281955
- Kumluca, İ. (2003), "*Vergiye Gönüllü Uyumu Etkileyen Faktörler*", *Vergi Sorunları Dergisi*, (180), 91-97.
- Özen, A., Altunoglu, B. K., ve Öztornaci, E. (2015). Orta Öğretim Düzeyindeki Öğrencilerin Vergi Algılama Düzeylerine İlişkin Ampirik Bir Değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi*, 22(2), 279.
- Özgün, Z., ve Yüksel, C. (2017). Mersin'de Vergi Mükelleflerinin Vergi Algısı, Vergi Bilinci Ve Vergi Ahlakı Düzeyinin Ölçülmesi. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 33-48.
- Öztürk, N. (2019). Vergi Bilincini Şekillendiren En Etkili İç ve Dış Faktörler. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 792-802.
- Sağlam, M. (2013). Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Bilinci. *Sosyoekonomi*,19(19),.Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/sosyoekonomi/issue/21079/226957>
- Sayar, N. *Kamu Maliyesi*. İstanbul: Sermet, 1975.
- Serinkan, C., ve Erdoğan, M. (2017). Vergi Bilinci Üzerine Ampirik Bir Araştırma: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Örneği. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(4), 515-529.
- Schmölders, G. (1976), "*Genel Vergi Teorisi*" (Çev. Salih Turhan), İstanbul: Fakülteler Matbaası
- Torgler, B., (2007), "*Tax Compliance and Tax Morale: A Theoretical and Empirical Analysis*", İngiltere: Edwar Elgar, Cornwall.
- Uyamk, A. (2019). Vergi bilinci ve vergiye gönüllü uyumun vergi gelirlerine etkilerinin değerlendirilmesi. *Maliye Dergisi*, 177, 354-386.